

УДК 37.016+811.161.2
ББК 74.26+81.2УКР
С49

Автор:

Слюніна О. В., кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри українознавства
Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»

Рецензенти:

Голобородько Я. Ю., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії
і методики викладання гуманітарних дисциплін Комунального вищого навчального закладу
«Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради;
Новиков А. О., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови та літератури
Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

Слюніна О. В.

С49 Українська література. 8 клас. Нова програма /
О. В. Слюніна. — Х. : Вид. група «Основа», 2016. —
144 с. — (Серія «Мій конспект»).

ISBN 978-617-00-2805-1.

Навчальний посібник містить конспекти всіх уроків української літератури за новою програмою для 8 класу 11-річної школи. Серед них уроки текстуального вивчення творів, позакласного читання, розвитку зв'язного мовлення, літератури рідного краю, тематичного оцінювання. Запропоновані розробки містять елементи нестандартних підходів, інтерактивних методик.

Для вчителів української мови та літератури шкіл різних типів, керівників методичних об'єднань, викладачів та студентів вищих навчальних закладів.

УДК 37.016+811.161.2
ББК 74.26+81.2УКР

Навчальне видання

Серія «Мій конспект»

СЛЮНІНА Олена Вікторівна

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

8 клас

Нова програма

Головний редактор *К. Ю. Голобородько*

Редактор *О. О. Маленко*

Відповідальний за випуск *Ю. М. Афанасенко*

Технічний редактор *О. В. Лебедєва*

Коректор *О. М. Журенко*

Підп. до друку 12.07.2016. Формат 84×108/16. Папір газет. Друк офсет.
Гарнітура «Шкільна». Ум. друк. арк. 15,12. Зам. № 16-07/18-05.

ТОВ «Видавнича група «Основа»

61001 м. Харків, вул. Плеханівська, 66, тел. (057) 731-96-33

e-mail: office@osnova.com.ua

www.osnova.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2911 від 25.07.2007 р.

Віддруковано з готових плівок

Виробник: ТОВ «Тріада Принт». Свідоцтво ДК № 1870 від 16.07.2007 р.

Харків, вул. Киргизька, 19. Тел. (057) 757-98-16, 757-98-15

© Слюніна О. В., 2016

© Корягін В. О., макет обкладинки, 2016

© ТОВ «Видавнича група «Основа», 2016

ISBN 978-617-00-2805-1

Зміст

Урок № 1.	Художня література як одна з форм духовної діяльності людини. Функції художньої літератури. Різновиди образів. Аналіз художнього твору	5
Урок № 2.	Українські історичні пісні. Пісні про звитяжну боротьбу козаків із турецько-татарськими нападниками «Зажурилась Україна», «Та, ой, як крикнув же козак Сірко»	7
Урок № 3.	Українські історичні пісні. Пісні про боротьбу проти соціального та національного гніту «Ой Морозе, Морозенку»	9
Урок № 4.	Історичні пісні «Максим козак Залізняк», «За Сибіром сонце сходить»	11
Урок № 5.	Образи історичних осіб, лицарів-оборонців рідної землі, створені народною уявою в історичних піснях. «Чи не той то Хміль?»	13
Урок № 6.	Пісні Марусі Чурай. Легендарна поетеса з Полтави. Трагічна доля її життя. «Засвіт встали козаченьки», «Віють вітри, віють буйні»	15
Урок № 7.	Пісні Марусі Чурай. Їхня популярність, фольклорна основа, народнопоетичні образи. «Ой не ходи, Грицю»	17
Урок № 8.	Українські народні думи. Героїчний епос українського народу. Різновиди дум (історико-героїчні, соціально-побутові). Жанрова своєрідність, історична основа, героїчний зміст дум. Специфічність поетичної форми, ритму. Морально-етична проблематика	19
Урок № 9.	Кобзарі та лірники — виконавці народних дум (О. Вересай, Г. Гончаренко, М. Кравченко та інші). Сучасні виконавці: Василь та Микола Литвини, В. Нечепя. Національна капела бандуристів України	21
Урок № 10.	Дума «Маруся Богуславка». Проблема вибору, душевна роздвоєність Марусі Богуславки між любов'ю до рідної землі та становищем дружини турецького вельможі	23
Урок № 11.	Розвиток зв'язного мовлення. Образ Марусі Богуславки. Проблема вибору, душевна роздвоєність головної героїні народної думи	25
Урок № 12.	Позакласне читання. Володимир Малик «Черлені щити»	27
Урок № 13.	Позакласне читання. Володимир Малик «Черлені щити»	29
Урок № 14.	Література рідного краю. Легенда «Кошовий Сірко»	31
Урок № 15.	Контрольна робота № 1	33
Урок № 16.	Тарас Шевченко. Випуск поета з неволі, причини його покарання царем, арешт, перебування в казематі, заслання	35
Урок № 17.	Усвідомлення місії поета. Роздуми Т. Шевченка про власну долю, долю України «Мені однаково, чи буду...»	37
Урок № 18.	Роздуми Т. Шевченка про плинність, скороминущість життя людини на землі, про долю людини. «Ой три шляхи широкії...»	39
Урок № 19.	Тарас Шевченко. Філософська лірика. «Думи мої, думи мої...» (1847)	41
Урок № 20.	Леся Українка. Життя поетеси, її мужність і сила духу	43
Урок № 21.	Потужне ліричне начало, романтичність. Тема гармонійного єднання людини з природою в поезіях Лесі Українки. «Давня весна»	45
Урок № 22.	Волелюбність, оптимізм, мрія і дійсність як провідні мотиви поезії Лесі Українки. «Хотіла б я піснею стати...»	47
Урок № 23.	Роль митця в суспільстві, служіння музі й народові, суть людського щастя, вдячності в ліро-епічній поемі Лесі Українки «Давня казка»	49
Урок № 24.	Володимир Сосюра. Коротко про поета. Патріотичні, інтимні, пейзажні мотиви його творів. Патріотичний пафос вірша «Любіть Україну!»	51
Урок № 25.	Щирість ліричного самовираження. «Васильки» — вірєць інтимної лірики. «Осінь» («Облітають квіти, обриває вітер...»)	53
Урок № 26.	Володимир Підпалый. «Бачиш: між трав зелених...», «Зимовий етюд». Щирість почуттів поета. Ідея гуманізму, людяності, бережливого ставлення до природи. Незбагненна краса світу, патріотичні почуття. Багатозначність і змістова глибина художніх образів	55
Урок № 27.	Василь Голобородько — самобутня постать в українській літературі. Наскрізний патріотизм, філософічність, фольклорна основа поезій автора. «З дитинства: дощ»	57
Урок № 28.	Оригінальність та простота висловлення глибоких почуттів і важливих думок у творах «Наша мова», «Теплі слова» Василя Голобородька	59
Урок № 29.	Із сучасної поезії (кінець ХХ — початок ХХІ ст.). В. Герасим'юк «Чоловічий танець» ..	61
Урок № 30.	І. Малкович «Із янголом на плечі», «З нічних молитов». Глибокі роздуми поета-сучасника над проблемами української мови, національної культури	63
Урок № 31.	Розмаїття сучасної лірики. А. Мойсієнко «Жовтень жовті жолуді»	65
Урок № 32.	І. Павлюк «Дівчинка». Прагнення поета зазирнути у світ душі звичайної людини, осмислити її призначення та сенс життя. Г. Кирпа «Мій ангел такий маленький», «Коли до вас темної ночі»	67

Урок № 33.	Розвиток зв'язного мовлення. Написання твору-роздуму про сучасне поетичне мистецтво	69
Урок № 34.	Повторення та узагальнення вивченого	71
Урок № 35.	Контрольна робота № 2	73
Урок № 36.	Іван Карпенко-Карий. Короткі відомості про життя та творчість видатного українського драматурга XIX століття. Театр «корифеїв». Трагікомедія «Сто тисяч» — класичний взірць українського «театру корифеїв»	75
Урок № 37.	Проблема бездуховності людини, засліпленої прагненням до наживи у трагікомедії «Сто тисяч»	77
Урок № 38.	Проблема влади грошей — наскрізна, «вічна» тема у світовому мистецтві	79
Урок № 39.	Засоби сатиричного змалювання в трагікомедії «Сто тисяч»	81
Урок № 40.	Розвиток зв'язного мовлення	83
Урок № 41.	Література рідного краю. Петро Василенко «Печенізьке поле»	85
Урок № 42.	Михайло Коцюбинський. Коротко про письменника. «Дорогою ціною». Пригодницький, романтичний сюжет повісті	87
Урок № 43.	Протест Остапа і Соломії проти кріпосницької наруги — протест проти будь-якого насильства над людиною. Вічний тип шукача правди	89
Урок № 44.	Проблема волі людини та можливостей її здобуття в повісті М. Коцюбинського «Дорогою ціною»	91
Урок № 45.	Кохання Остапа й Соломії як центральний мотив у творі. Непереможна сила почуття, що керує вчинками, поведінкою героїв, впливає на їхній вибір	93
Урок № 46.	Час і вічність у повісті. Символічні образи. Романтичність, мужність і сила волі української жінки Соломії	95
Урок № 47.	Олександр Довженко — видатний український кінорежисер і письменник. Його оповідання про Другу світову війну. «Ніч перед боєм» — твір про героїзм, самовідданість, патріотичні почуття українців, проявлені під час воєнного лихоліття	97
Урок № 48.	Образи діда Платона і діда Савки — представників українського трудового народу. Їхній моральний урок для солдатів	99
Урок № 49.	Ніна Бічуя. «Шпага Славка Беркути» — повість про школу й проблеми дорослішання, про роль батьків у вихованні дітей	101
Урок № 50.	Проблема особистості в сучасному світі у творі Ніни Бічуї «Шпага Славка Беркути»	103
Урок № 51.	Ніна Бічуя. «Шпага Славки Беркути». Роль батьків у вихованні дітей та їхньому дозвіллі	105
Урок № 52.	Осмилення важливості моральних чеснот у творі «Шпага Славка Беркути»	107
Урок № 53.	Характеристика образів героїв твору	109
Урок № 54.	Контрольна робота № 3	111
Урок № 55.	Володимир Дрозд. «Білий кінь Шептало». Проблема людини в суспільстві, її знеособлення	113
Урок № 56.	Проблема свободи і неволі, особистості й натовпу, дійсності та мрії у творі В. Дрозда «Білий кінь Шептало»	115
Урок № 57.	Повість Юрія Винничука «Місце для дракона». Казка про сучасний світ, у якому й досі панують «драконячі закони»	117
Урок № 58.	Парадокс: дракон Грицько — поет і християнин. Характеристика головних образів ...	119
Урок № 59.	Роздуми про добро і зло, вірність і зраду, доцільність самопожертви у творі Ю. Винничука «Місце для дракона»	121
Урок № 60.	Позакласне читання. Марина та Сергій Дяченки «Ритуал»	123
Урок № 61.	Література рідного краю. Поезія Ніни Супруненко	125
Урок № 62.	Валентин Чемерис і його гумористична повість про життя і пригоди школярів із села Великі Чаплі «Вітька + Галя, або Повість про перше кохання»	127
Урок № 63.	Поетизація першого почуття, розповідь про дружбу й перше кохання, вірність і перший поцілунок, дуель і перше побачення	129
Урок № 64.	Особливості розповіді про дитячі проблеми в дорослому житті за допомогою гумористичних засобів	131
Урок № 65.	Характеристика головних образів твору: Вітька Горобця, Федька Котигорошка, Галі Козачок	133
Урок № 66.	Література рідного краю. Борис Грінченко «Панько»	135
Урок № 67.	Розвиток зв'язного мовлення. Твір-розповідь з елементами роздуму за повістю В. Чемериса «Вітька + Галя, або Повість про перше кохання»	137
Урок № 68.	Повторення та узагальнення	139
Урок № 69.	Контрольна робота № 4	141
Урок № 70.	Урок-підсумок	143

Урок № 1. ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА ЯК ОДНА З ФОРМ ДУХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ. ФУНКЦІЇ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ. РІЗНОВИДИ ОБРАЗІВ. АНАЛІЗ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

Дата _____

Клас _____

Мета:

- **навчальна:** визначити роль художньої літератури як однієї з форм діяльності людини, подати відомості про художній образ, різновиди художніх образів, навчати аналізувати художні твори;
- **розвивальна:** розвивати вміння відрізняти різні типи образів, за допомогою слова створювати елементарні образи;
- **виховна:** виховувати відчуття краси та сили художнього слова, прищеплювати інтерес до наслідків своєї справи.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: підручник, виставка навчальної, довідкової літератури, портретної галереї українських письменників, творчість яких вивчатимуть у 8 класі, таблиця.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети заняття

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Бесіда з учнями

- Які види мистецтва вам відомі?
- Чи можна художню літературу вважати видом мистецтва? Свою думку аргументуйте.
- Що намагалися відтворити письменники в літературі? Якими художніми засобами вони при цьому послуговувалися?
- Які почуття виникають у людини, коли вона читає художній твір?
- Чому книгу називають «дорогоцінним скарбом», «джерелом знань»?
- Твори яких письменників ви пам'ятаєте та цінуєте? Чому саме ці твори запали вам у душу?

IV. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ УРОКУ. ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ В ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ

Коментар учителя

Художня література, як вам відомо, — це один із видів мистецтва, одна з форм духовної діяльності людини.

Митці не тільки намагаються правдиво відтворити навколишній світ, а й змушують замислюватися над різними явищами життя, характерами людей та стосунками між ними. Письменники, художники, композитори, архітектори у творах намагаються утвердити все добре, справедливе й гуманне, тобто виховують людей за допомогою творчості, допомагають ставати благороднішими, мудрішими. Їхні твори, як і краса природи, дарують людям насолоду, викликаючи естетичні переживання. Як справедливо зауважив мистецтвознавець Платон Білецький: «Мистецтво, подібно до мови, є засобом спілкування людей, подібно до науки — засобом пізнання дійсності, подібно до педагогіки і моралі — засобом виховання, прищеплення знань і норм поведінки в суспільстві».

Міні-дискусія

- Що таке духовність?
- Яку людину можна вважати духовно багатою?
- Чи впливає книга на внутрішній світ читача? Як?
- Чи здатна література перевиховати людину? Свою думку доведіть.

- Як художня література допомагає людині осмислити свої вчинки, поведінку, ставлення до інших?

Коментар учителя

Отже, будучи видом мистецтва, література, подібно до музики, живопису, архітектури, скульптури, кіно та театру, відтворює життя в художніх описах. Коли ми бачимо на небі хмаринку, то це природна реалія, однак, читаючи А. Малишка: «Хмаринка в небі голубім пливе, як мрія, самотньо», ми вже маємо справу з літературним образом хмари. Коли чуємо, як надворі завиває буря, то, безперечно, думаємо про явище природи. В оповіданні Панаса Мирного читаємо: «Надворі ревла сердита буря, стугоніла в стіни, стрибала по оселі, вила в димарі, гуркотіла у вікна». У цьому випадку йдеться про художній образ бурі.

Таким чином, **художній образ** — це створене уявою митця поетичне відображення подій, людей, явищ, предметів. Кожен вид мистецтва зображує світ у художніх образах за допомогою притаманних лише цьому виду мистецтва засобами й на відповідному матеріалі. Так, у музиці образи створюють сполучення звуків; у живописі — нанесення ліній, штрихів, тонів, плям фарбами різних кольорів; у скульптурі — нанесення ліній, кутів, площин на мармур, камінь, метал, дерево тощо. Літературний образ за природою є словесним, він виникає завдяки добору найточніших слів, використання художніх засобів мови.

Гра «Уяви, що ти — письменник»

Методичний коментар. Учні об'єднуються в дві команди й по черзі називають по одному слову. Далі команди опрацьовують кожне слово, обираючи характеристики, які повинні пояснити його за допомогою органів чуття, щоб утворилися зорові, слухові, дотикові, смакові, одоративні образи. Роботу ведуть ланцюжком. За слово команда здобуває бал; за оригінальний образ — ще додатковий бал; за кожну нісенітницю бал знімають.

Види образів	Слово	Команда 1	Команда 2
Зоровий			
Слуховий			
Дотиковий			
Смаковий			
Нюховий/одоративний			

Аналіз художнього твору (схема)

Розпочинаючи аналіз художнього твору, насамперед необхідно звернути увагу на історичні обставини, ситуацію ідейної естетичної та філософської боротьби в суспільстві в період створення запропонованого художнього твору. Необхідно при цьому розрізнити поняття історичних та історико-літературних обставин. В останньому випадку мають на увазі: боротьбу літературних напрямів; місце цього твору в низці інших творів автора; місце твору серед творів інших авторів, написаних у цей період; творча історія твору; оцінка твору в критиці; особливості сприйняття твору сучасниками письменника; оцінка твору в контексті сучасного прочитання. Далі слід звернутися до питання про ідейно-художню єдність твору, його зміст та форму (при цьому розглядають план змісту — що хотів сказати автор і план вираження — як йому вдалося це зробити). Після чого з'ясовують тематику, проблематику, ідею і пафос художнього твору, його композицію.

IV. ПІДСУМОК УРОКУ

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Виконати письмово аналіз улюбленого художнього твору.

Урок № 2. УКРАЇНСЬКІ ІСТОРИЧНІ ПІСНІ. ПІСНІ ПРО ЗВИТЯЖНУ БОРОТЬБУ КОЗАКІВ ІЗ ТУРЕЦЬКО- ТАТАРСЬКИМИ НАПАДНИКАМИ «ЗАЖУРИЛАСЬ УКРАЇНА», «ТА, ОЙ, ЯК КРИКНУВ ЖЕ КОЗАК СІРКО»

Мета:

- **навчальна:** подати відомості про особливості українських історичних пісень, пригадати історичні відомості про часи, змальовані в піснях, навчати визначати провідні мотиви пісень;
- **розвивальна:** розвивати вміння вдумливо й виразно читати історичні пісні, характеризувати образи історичних осіб;
- **виховна:** виховувати повагу до історичного минулого, прищеплювати почуття пошани до національних героїв, формувати сміливість, рішучість.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: підручник, аудіозаписи пісень, портрет Івана Сірка, репродукції картин Г. Крушевського «Тривога», О. Кулакова «Козак Мамай», О. Літвінова «Іван Сірко під Ярошелем».

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети заняття

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

IV. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ УРОКУ. ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ В ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ

Коментар учителя

Із давніх-давен люди складають пісні про природу, працю, стосунки. Важливі суспільні події також знаходять відображення в піснях, зокрема йдеться про боротьбу українського народу проти зовнішніх ворогів, про видатних воїнів та гетьманів. Із плином часу оспівана в пісні важлива подія ставала історією, її учасники помирали, давньою ставала пісня, однак, її не забували, а продовжували співати. Ці пісні у ХІХ ст., коли освічені люди почали записувати уснопоетичні твори, дістали назву історичних.

Історичні пісні виникали в різний час і зображували події своєї епохи. Утім, не кожна стара пісня є історичною, а лише та, у якій оспівуються важливі суспільні події та видатні особи, учасники цих подій. У ХVІІ ст. було створено чимало історичних пісень, у яких оспівували народно-визвольну війну і возз'єднання України з Росією, боротьбу проти польської шляхти і місцевого панства. Тут виступають історичні особи — Богдан Хмельницький, Нечай, Богун, Морозенко й інші, що втілили в собі народні прагнення та ідеали.

Реальні історичні події відображені в піснях про стихійні повстання та їхніх героїв — про галицьких опричників (Олекса Довбуш), про гайдамацькі повстання другої половини ХVІІІ ст. (Максим Залізняк, Іван Гонта). І хоч гайдамацький рух було жорстко придушено, образи гайдамаків — народних месників — продовжували жити в пам'яті народу, запалюючи до подальшої боротьби з невідомим панством. До історичних пісень належать також пісні про громадянську війну та Другу світову війну.

Іван Сірко — один із українських отаманів — мав славу характерника, бо здобув перемогу в 65 битвах. Турки дуже боялися цього козацького ватажка, а татарські жінки лякали його іменем дітей. Вороги Запорозької Січі прозвали цю людину «Урусом-Шайтаном». До цього образу звертався й український письменник Володимир Малик у романі «Посол Урус-Шайтана».

Словникова робота

Поясніть значення слів «ґринджоли», «битий шлях», «бурлака».

Виразне читання історичної пісні «Зажурилась Україна»

Бесіда з учнями

- Доведіть, що перед вами історична пісня.
- Яких страждань зазнавала Україна в описаний період?
- Ким були охоронці рідного краю? Що вам про них відомо?
- Назвіть метафори, які наявні у творі.
- Назвіть риторичні оклики, які є в тексті пісні.

Виразне читання історичної пісні «Та, ой, як крикнув же козак Сірко»

Бесіда за змістом прочитаного

- У який час відбуваються події, змальовані в історичних піснях «Зажурилась Україна» й «Та, ой, як крикнув же козак Сірко»?
- Що ви знаєте про цей період з історії українського народу?
- Яка тема обох пісень?
- Кого прославляє український народ у цих творах?

Робота з репродукцією картини

Розгляньте репродукцію картини О. Літвінова «Іван Сірко під Ярошелем» та виконайте порівняльну характеристику образів Івана Сірка з народної пісні та картини.

Робота з таблицею

«Зажурилась Україна»		«Та, ой, як крикнув же козак Сірко»	
Час та місце запису пісні	Середина XIX ст., Новомосковський повіт Катеринославської губернії	Час та місце запису пісні	
Короткий зміст		Короткий зміст	
Тема		Тема	
Ідея		Ідея	
Жанр		Жанр	

Вікторина

1. Які історичні часи описані в пісні «Зажурилась Україна»? (*Боротьба з турецькими нападниками*) 2. Що досить «панові-братові» малювати? (*ґринджоли*) 3. Яка зброя знадобиться під час боротьби з турками? (*Шабля та кулаки*) 4. Хто воював зі зброєю в руках, а хто — кулаками? (*Козак, бурлака*) 5. Куди вирушив Іван Сірко зі своїми побратимами? (*До хана в гості*) 6. Із ким порівняно запорозьке військо, що вирушає в похід? (*З орлами*) 7. На яких конях «військо славне запорозьке <...> у степу виграє»? (*Вороних*) 8. Кого обступив Сірко на битому шляху? (*Татар*)

V. ПІДСУМОК УРОКУ

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Підготувати малюнки на тему «Козаки — оборонці рідного краю», підготувати повідомлення про Станіслава Морозенка як історичну персоналію.

Урок № 3. **УКРАЇНСЬКІ ІСТОРИЧНІ ПІСНІ. ПІСНІ ПРО БОРТЬБУ
ПРОТИ СОЦІАЛЬНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ГНІТУ
«ОЙ МОРОЗЕ, МОРОЗЕНКУ»**

Дата _____

Клас _____

Мета:

- **навчальна:** продовжувати роботу над жанром історичних пісень; навчати аналізувати історичні пісні, спрямовані проти соціального й національного гніту;
- **розвивальна:** розвивати вміння вдумливо й виразно читати історичні пісні, характеризувати образи історичних осіб, уміння переказувати текст;
- **виховна:** виховувати повагу до історичного минулого рідного народу, до героїчних подвигів окремих діячів.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: підручник, аудіозапис пісні «Ой Морозе, Морозенку», ілюстрації до пісні, зображення видатних запорожців.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети заняття

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Фронтальне опитування

- Які пісні називають історичними?
- Наведіть приклади історичних пісень.
- Із чим пов'язане виникнення історичних пісень?

**IV. ЗАСВОЄННЯ НОВИХ ЗНАНЬ У ПРОЦЕСІ
ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ**

Прослуховування аудіозапису пісні «Ой Морозе, Морозенку»

Словникова робота

Поясніть значення слів та словосполучень «Савур-могила», «круча», «еси».

Виразне читання твору

Бесіда за змістом прочитаного

- Які враження у вас викликала історична пісня?
- Доведіть, що твір «Ой Морозе, Морозенку» є історичною піснею.
- Як ви гадаєте, які риси були притаманні Станіславу Морозенку?
- Чому Україна шанує Морозенка?
- Порівняйте описи українського та татарського війська. Про що це свідчить?
- Що сталося з Морозенком після того, як він потрапив до полону?

Повідомлення про Станіслава Морозенка

Станіслав (Нестор) Морозенко був відомий як військово-політичний діяч часів Хмельниччини. Він відзначався нечуваною хоробрістю, однак був дуже шляхетним, що поцінували не лише козаки, а й увесь український народ та навіть вороги.

Справжнє прізвище цієї людини — Морозовицький. З історичних джерел відомо, що походив цей козацький лицар із польського, або галицько-подільського шляхетського роду, який здавна жив поблизу міста Тернопіль. Особливих спогадів про життя полковника Морозенка до нас не дійшло, але відомо, що він навчався в Краківському університеті, а потім подався здобувати освіту в Італію до одного з найбільш престижних на той час університетів — Падуанського. Отже, можна зробити припущення, що батьки Морозенка були люди заможними й не шкодували грошей на науку сина.

У Варшаві дуже цінували західноєвропейську освіту, тому Морозовицький невдовзі опинився при дворі короля Владислава IV, хоча на цій службі особливих досягнень не мав. Тоді Станіслав Морозовицький подався в реєстрові козаки.

До Хмельницького Морозовицький перейшов не зразу, мабуть, також не без вагань. Відомо, що під час битви під Жовтими Водами Станіслав Морозенко вже був командиром полку. На жаль, хроніки не донесли подробиць участі Морозенка в цій битві.

Як стверджують дослідники Визвольної війни, 1648 року Хмельницький дуже шанував Морозенка. Після Пілявецької битви полк Морозенка відзначився, стримуючи натиск поляків. Саме відтоді його ім'я почало навіювати на польських військових жах, а для українського народу Морозенко став легендою.

А загинув командувач кінноти Визвольної армії так, як і мав загинути легендарний воїн. У критичний момент, коли, потіснивши Гадяцький полк, поляки от-от могли розчленувати українське військо, Станіслав Морозенко взяв свій останній резерв і кинувся з ним до місця прориву. За таких обставин злати перебіг битви можна було тільки прикладом великої особистої мужності. І такий приклад своїм воякам командир подав. Неперевершений фехтувальник, Станіслав Морозенко першим увірвався в польський загін прориву й проклав дорогу іншим. Поляки подалися. Але самому йому, як свідчать сучасники, не пощастило: коня під ним убило, а вороги накинулися з усіх боків. Корсунці вирвали свого командира з цих лежат. Та на тілі його було вже стільки ран, що за кілька годин він помер.

Коли в ставці гетьмана довідалися про загибель полковника Морозенка, у війську було оголошено траур, і зачерствілі в боях козаки не соромилися своїх сліз. Переказують, що над тілом одного з найзвитяжніших своїх лицарів плакав сам гетьман.

Складання інформаційного грона до образу Станіслава Морозенка

Робота над композицією твору

- Дослідіть будову пісні, її композицію.
- Чи має пісня обрамлення? З якою метою його введено?
- Яку частину твору можна вважати кульмінаційною?

Співвіднесіть елементи композиції з цитатами з твору.

1 Експозиція	А «Бились зранку козаченьки до ночі глухої...»
2 Зав'язка	Б «Замучили молодого вороги прокляті»
3 Кульмінація	В «Вся ти еси, Україно, славою покрита...»
4 Розв'язка	Г «Бо вже син мій, Морозенко з ворогами б'ється»

Відповідь: 1 Г; 2 А; 3 Б; 4 В.

Робота із засобами художньої виразності

Випишіть із тексту пісні названі художні засоби.

Епітети	
Метафори	
Гіперболи	
Риторичні оклики	
Анафора	

V. ПІДСУМОК УРОКУ

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Підготувати повідомлення про Максима Залізняка та Устима Кармалюка; зробити письмовий аналіз історичної пісні «Ой Морозе, Морозенку».